

Naturviterne

Naturviternes innspill til statsbudsjettet 2024

Om Naturviterne

Naturviterne er en fagforening tilsluttet Akademikerne. Vi organiserer over 7000 medlemmer med høyere naturvitenskapelig utdanning som jobber i statlig, kommunal og privat sektor, spredt over hele landet.

En stor gruppe av Naturviternes medlemmer jobber med areal- og ressursforvaltning og natur- og miljøforvaltning etter plan- og bygningsloven i kommune, fylkeskommune og statlige etater. Naturvitere har god kunnskap om muligheter og utfordringer i samfunnsplanleggingen.

Naturviternes innspill til statsbudsjettet omhandler tre områder. Del én handler om grønn verdiskaping og Bionova. Annen del er et helhetlig innspill om behovet for økt kompetanse og kapasitet innenfor natur og klima i stat og kommune, spesielt sett i lys av naturavtalen. Del tre peker på behovet for å styrke naturfaget i grunnskole og på videregående.

GRØNN VERDISKAPING.....	3
<i>Bionova viktig for næringsfornyelse.....</i>	<i>3</i>
<i>Sluttdato for kunnskapsskatt</i>	<i>4</i>
ALL NATUR LIGGER I EN KOMMUNE	5
<i>Naturavtalen må følges opp i kommunene.....</i>	<i>5</i>
<i>Et nødvendig kompetanseløft på klima og natur i kommunene.....</i>	<i>5</i>
<i>Klima- og miljødepartementets støtte til kommunene</i>	<i>7</i>
<i>Styrk statens fagmiljøer innen klima og natur.....</i>	<i>8</i>
<i>Statsforvalteren</i>	<i>8</i>
<i>Naturkartleggingen</i>	<i>8</i>
<i>Naturrestaurering.....</i>	<i>9</i>
<i>Jordvern og matsikkerhet</i>	<i>9</i>
<i>Forebygging av naturskader.....</i>	<i>10</i>
STYRK NATURFAGET.....	12
<i>Behov for mer naturfagundervisning i grunnskole og på videregående</i>	<i>12</i>
<i>Heltidsstudenter.....</i>	<i>13</i>

GRØNN VERDISKAPING

Bionova viktig for næringsfornyelse

Bioøkonomien er i en spennende utviklingsfase. Bedre ressursutnyttelse og mest mulig energieffektiv prosessering fra råvare til produkt vil være et konkurransefortrinn i fremtiden, både for blå og grønn bioøkonomi.

Samlingen av virkemidler knyttet til bio- og sirkulærøkonomi under Bionova blir viktig for å skape nye grønne arbeidsplasser og eksportinntekter. Det er viktig at Bionova både evner å bidra til klimakutt i landbruket og økt verdiskaping i bioøkonomien.

Fremover må det etableres et sterkt kompetansemiljø i og rundt Bionova, og regjeringen må følge opp ambisjonene for sirkulærøkonomi og vekst i fastlandsindustrien uten olje- og gass gjennom en opptrappingsplan for Bionova.

Naturviterne ber om at det *etableres en opptrappingsplan* for å sikre økt verdiskaping og nye arbeidsplasser i fastlandsøkonomien knyttet til jordbruk, skogbruk og havbruk og tilknyttede næringer.

Opptrappingsplanen må rette seg mot både tilskuddsmidler og midler til drift av Bionova, herunder dekning av nødvendige kompetansebehov. Flere fagdepartementer bør bidra med midler, for å sikre et tilstrekkelig bredt nedslagsfelt og forankring mot ulike sektorer og næringer.

Det bør utredes om flere av dagens tilskuddsordninger i virkemiddelapparatet bør samles under Bionova.

Naturviterne ber om at det:

- **Etableres en opptrappingsplan for Bionova med sikte på én milliard innen fem år.**
- **Tilskuddet til Bionova økes fra dagens 250 mill. til 400 mill.**

Sluttdato for kunnskapsskatt

Naturviterne ber om at den økte arbeidsgiveravgiften på inntekt over 750 000 kroner fjernes fra og med 2024. Den ekstra avgiften gjør det dyrere å ansette og beholde høyt utdannet arbeidskraft.

Den reelle grensen er lavere enn 750.000 kroner når samtlige ytelser regnes med, som pensjonssparing, telefon og lignende. Avgiften rammer spesielt erfarne arbeidstakere.

Den økte arbeidsgiveravgiften vil kunne ramme nye grønne virksomheter i større grad enn etablerte aktører, som har større finansielle reserver og bedre rammevilkår. Omstillingen av norsk økonomi krever utvikling av både nye og eksisterende sektorer, som i mange tilfeller konkurrerer med etablert industri og næring om den samme kompetansen.

ALL NATUR LIGGER I EN KOMMUNE

Naturavtalen må følges opp i kommunene

Norge har ledet an i arbeidet med å fremforhandle naturavtalen i Montreal. Avtalens overordnende mål er å stoppe ødeleggelsene av natur og restaurere mer ødelagt natur innen 2030. Avtalen legger til grunn viktigheten av naturvern for å lykkes med å bremse global oppvarming. Mye av dette arbeidet vil måtte skje i kommunene.

Naturviterne mener stans i tapet av naturmangfold og sikring av våre felles naturverdier og -ressurser for fremtidige generasjoner må være den viktigste prioriteringen i statsbudsjettet for 2024.

FNs klimapanel (IPCC) og naturpanel (IPBES) har slått fast at verden står foran en klima- og naturkrise. Begge krisene må løses samtidig, og vi må ha naturen med på laget for å lykkes.

Kommunene har over tid fått et stadig større ansvar for miljø- og arealforvaltning, uten tilsvarende økning i kapasitet og kompetanse. Det er behov for et løft av kompetanse og kapasitet på klima og natur i kommunene. Noe OECD har påpekt i sin gjennomgang av Norges klima- og miljøpolitikk (2022).

Et løft må skje gjennom både styrking og utvidelse av kommunale fagmiljøer og gjennom økt støtte fra statlige myndigheter og institusjoner.

Et nødvendig kompetanseløft på klima og natur i kommunene

Det er et generelt behov for å øke de kommunale ressurser til klimaarbeid, naturforvaltning og planarbeid i norske kommuner. Arbeid med arealplanlegging stiller krav om lang rekke lovutredninger knyttet til bl.a. naturmangfoldloven, økosystemtjenester, vannmiljø, forurensing, kulturminner, transport, friluftsliv, m.m.

Kommunene spiller en nøkkelrolle i arbeid med å håndtere økt klimarisiko som følge av mer ekstremvær med overvann, flom og skred. Sterk faglig lokal naturforvaltning er samtidig viktig for å sikre lokalpolitikere godt beslutningsgrunnlag i forvaltnings spørsmål og planarbeid.

Forebygging er samfunnsøkonomisk lønnsomt, og en viktig løsning på utfordringene vi står ovenfor, med et klima i rask endring og økende tap av naturmangfold. Det koster langt mer å reparere skader i ettertid enn å forebygge. I tillegg gir forringelse av natur svært kostbare tap av naturgoder.

Velfungerende økosystemer er essensielt for å bremse klimaendringene og håndtere konsekvensene av ekstremvær, styrtregn, flom og tørke. Naturbaserte løsninger for klimatilpasning, og lagring og opptak av klimagasser, er viktig for både klima og naturmangfold.

Det er i dag for lite ressurser og kompetanse, og for store variasjoner i fagmiljøene, innenfor området natur og miljø hos kommunene:

- Det mangler tilstrekkelig kunnskap om tilstand og utbredelse av naturmangfold i de fleste kommuner. Det er samtidig økende behov for risikovurderinger og planer for klimatiltak, strategier for jordvern og for å innarbeide bevaring av natur- og friluftsområder i det øvrige planverket.
- Riksrevisjonen har påpekt at veldig få kommuner vet hvilke boliger som kan bli rammet av effektene av klimaendringer frem i tid.¹ Samtidig viser forskning at kommunene oppgir bemanning og økonomi som en av de største barrierene for arbeid med klimatilpasning.²
- I april 2022 overleverte OECD sin gjennomgang av Norges klima- og miljøpolitikk til regjeringen. Deres hovedkonklusjon var: Norsk forvaltning må bevege seg fra overforbruk av natur til å bli arealnøytral. OECD peker på et tydelig behov for å styrke kommunenes naturforvaltning.³
- I underkant av 80 kommuner har i dag utviklet en kommunedelplan for naturmangfold, og tall fra SSB viser at arealplanene til kommunene ikke er oppdaterte.⁴

I en fersk rapport bestilt av KS for å undersøke bærekraftig arealbruk innenfor det lokale selvstyret, foreslås det å gjeninnføre ordningen med statlig finansering av miljøkompetanse i kommunene.⁵

Faggruppen bak rapporten foreslår også flere viktig tiltak som alle krever kompetanse og ressurser: Slik som digitalisering og oppdatering av plandata og overføring av ansvaret for bestillinger av konsekvensutredninger til kommunene.

Det er i dag over 350 kommuner i Norge. Hvis 90 prosent av alle kommunene ansetter ett ekstra årsverk innenfor arbeidsområdene klima, natur og miljø (plan- og bygning, naturforvaltning, jordvern, klimatilpasning, m.m.) tilsvarer det ca. 320 årsverk. Dette vil tilsvare en kostnad på i størrelsesorden 300 millioner kroner.

¹ Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med å tilpasse infrastruktur og bebyggelse til et klima i endring. Riksrevisjonen. Dokument 3:6 (2021–2022).

² Se Spørreundersøkelse til norske kommuner om status for 2021 i arbeidet med klimatilpasning Vestlandsforskning, rapport nr. 10/2021, og Hvor godt er norske kommuner rustet til å håndtere følgene av klimaendringer? CICERO, rapport 2019:9

³ Se OECD Environmental Performance Reviews: Norway 2022. Cpt. 2. Land use and biodiversity management.

⁴ Tall fra Sabimas Naturkampen, se <https://naturkampen.sabima.no/>.

SSB-statistikk for når kommunenes arealdel sist er vedtatt (2021), viser at mer en 50% av arealplanene mer enn seks år gamle. 30 % er 6 – 10 år gamle, og 26 % er eldre enn 10 år. Se <https://www.ssb.no/statbank/table/12594/> - «12594: Omfang av kommuneplaner og kommunedelplaner (K) 2015 – 2021»

⁵ Bærekraftig arealbruk innenfor ramme av lokalt selvstyre. NINA, Holte & Winge AS, NiBR, OsloMet. 2022.

Naturviterne foreslår at et slikt beløp bevilges over statsbudsjettet, og at midlene fordeles til kommunene for ansettelse av rådgiverstillinger innen klima, natur og miljø. Videre foreslår vi at det må være opp til den enkelte kommune å selv kartlegge nøyaktig hvilken kompetanse det er mest behov for.

Naturviterne ber om at:

- **Det settes av 300 millioner til styrket klima- og naturkompetanse i kommunene for statsbudsjettet 2024.**
- **Midlene bør gis for minst tre år. Midlene kan så tilføres det øvrige rammetilskuddet til kommunene, forutsatt at kommunene har lykket med å gjennomføre et tilstrekkelig kompetanseløft slik midlene er ment å utløse.**

Klima- og miljødepartementets støtte til kommunene

En styrking av kommunenes klima- og naturkompetanse må følges opp med nye ordninger og styrking av eksisterende under Klima- og miljødepartementet.

Naturviterne ber om at:

- **Dagens tilskuddsordning *Klimasats*, for kommuner og fylkeskommuner som vil kutte utslipp av klimagasser, bør forsterkes med 100 mill. ekstra.⁶**
- **En ny tilskuddsordning *Natursats*, som dekker enkelttiltak for naturmangfold, kurs og opplæring til administrasjon og politikere, bør opprettes med 100 mill.**

Posten kan erstatte pst. 60 «Tilskot for å vareta naturmangfold i kommuneplanlegging» som i dag er på 3 mill.

⁶ Post 1420, kap. 61, *tilskudd til klimatiltak*, dekker både tilskudd til allerede gitt tilsagn (over flere år) og nye prosjekter. I 2023 er ordningen videreført med 100 millioner. En ekstern evaluering gjennomført av Menon for Klimasats viser at ordningen fungerer, og bidrar til at kommunene kutter utslipp og stiller klimakrav ved kjøp av tjenester og varer. Se <https://www.miljodirektoratet.no/aktuel/nyheter/2022/november-2022/kommunar-sine-innkjop-vert-gronare-med-statleg-hjelp/>

Styrk statens fagmiljøer innen klima og natur

Etter flere år med ABE-kutt er det på tide styrke og gjenoppbygge statlig kompetanse og kapasitet på natur og klima. FAFO har funnet at ABE-reformen medførte svekket tjenestekvalitet, økt arbeidsmengde for de enkelte og mindre til kompetansehevingstiltak.⁷

Statsforvalteren

Statsforvalteren har flere viktige oppgaver innen naturmangfold; som sikring av økosystemer, håndtering av miljøgifter eller landbruk og skog- og vannforvaltning. Statsforvalterne har også et særlig ansvar for å bidra til klima- og miljøhensyn i plansaker.

Det er viktig at statsforvalteren har tilstrekkelig kapasitet til å både veilede og håndtere forespørsler og saksbehandling for kommunene.

En økning i kapasitet hos statsforvalterembetene kan komme gjennom en generell økning av lønnstilskudd (KLM, kap. 1420 og KKD, kap. 525) eller i kombinasjon med relevante tilskuddsposter for oppgaveløsning i de enkelte departementet knyttet til *klima og miljø spesifikt*.

Naturviterne ber om at:

- **Miljøvernarbeidet hos hver statsforvalter bør forsterkes med minst to nye stillinger.**

Naturkartleggingen

Det er et stort behov for raskere å sikre bedre kartlegging av norsk natur. Det finnes i dag ikke en helhetlig nasjonal detaljert oversikt over norsk natur for den enkelte kommune.

Regjeringen har uttalt at den skal utvikle og innføre et naturregnskap, men tempoet i dette arbeidet må økes. Manglende oversikt vanskeliggjør den kunnskapsbaserte forvaltningen vi ønsker å legge til rette for i Norge.

Naturviterne ber om at:

- **Arbeidet med naturkartlegging forseres. Budsjettposten «miljødata» bør økes fra 398 mill. til 600 mill. for å sikre fremdrift i arbeidet med naturkartlegging (KLD, kap. 1410, post 21).**

⁷ FAFO faktaflak (2019). *ABE-reformen i staten, Avbyråkratisering og effektivisering gjennom budsjettkutt.*

Naturrestaurering

Norge har et mål om å restaurere naturområder som er forringet eller ødelagt, for å gjenopprette og forbedre tilstanden i økosystemet. En viktig enighet etter naturavtalen er å øke innsatsen for å restaurere mer ødelagt natur innen 2030.

Erfaringene med naturrestaurering i Norge så langt er gode. I Orklavassdraget i Trøndelag har for eksempel fire elver igjen fått ørreten tilbake, uten at det har gått på bekostning av næring eller landbruk rundt elva. Norsk institutt for naturforskning (NINA) har undersøkt folks holdninger til restaurering og funnet at folk generelt er positive.

Det er de siste årene gjennomført flere gode naturrestaureringsprosjekter, slik som tilbakeføringen av Hjerkinns skytefelt og nedleggelsen av Svegruva på Svalbard. I forslaget til statsbudsjett må derfor ambisjonene for å øke takten i arbeidet med naturrestaurering forsterkes.

Økt tilskudd til naturrestaurering bør samtidig følges opp med økt miljøvernkapasiteten hos statsforvalterne, se eget innspill om dette (over).

Naturviterne ber om at:

- **Kap. 1420 (Miljødirektoratet), post 31 «Tiltak i verneområde og annen natur, inkludert restaureringstiltak» økes fra 158 mill. til 300 mill.**

Jordvern og matsikkerhet

Klimaendringer, usikkerhet rundt selvforsyningsgrad, nasjonale beredskapshensyn og global usikkerhet knyttet til matproduksjon tilsier at arbeid med jordvern og matsikkerhet må prioriteres.

Regjering skal våren 2023 legge frem en ny jordvernstrategi. Arbeid med ny jordvernstrategi må ses i sammenheng med behovet for å øke kompetanse og kapasitet til arealplanlegging i kommunene, og arbeidet med kommunale jordvernstrategier bør videreføres i 2024.

Naturviterne ber om at:

- **Tilskuddet til utarbeidelse av kommunale jordvernstrategier bør økes med 1,5 mill. til 2,5 mill. (tilføres samlepott LMD, kap. 1139, post 71).**
- **Kapasiteten hos statsforvalteren til støtte for arbeid med jordvern må økes (se ovenfor) og arbeidet for gode arealplaner i kommunene styrkes (se ovenfor).**
- **Tilskudd til beredskapslagring av korn (20 mill.) bør opprettholdes. Eventuelt justeres i forhold til anbefalinger for utredningen for beredskapslagring av korn (leveres 20. februar).**

Forebygging av naturskader

Klimaendringene rammer Norge med skader på liv, helse, matproduksjonen, infrastruktur og eiendom. Dette påvirker også næringsvirksomhet og verdiskaping. Store naturhendelser har skjedd hyppigere de siste tiårene, og det grunn til å tro at skadene vil øke i omfang i tiden som kommer.

Forebygging er en viktig del av svaret på utfordringene klimaendringene medfører. Det koster mer å reparere skader i ettertid, enn å forebygge i forkant.

De siste 10 årene har vær- og naturhendelser kostet over 28 milliarder kroner i erstatninger på bygninger og innbo.⁸ I tillegg kommer skader på matproduksjon, infrastruktur, skog, statlige bygg m.m.

I dag brukes det for lite på forebyggende arbeid for å møte et klima i rask endring. Det er behov for en styrking av Norges vassdrags- og energidirektorats (NVE) *kapasitet* og *fagmiljøer* som jobber med klima og naturbaserte løsninger for å håndtere for eksempel flom- og overvann.

For å kunne bidra til bedre klimatilpasning i kommunene, må samtidig kapasiteten og samordningen mellom de ulike statlige etatene som arbeider med klimatilpasning i staten styrkes.

Det er viktig at klimatilpasning ikke blir en inngrepstrussel mot naturmangfoldet. Det er spesielt viktig at offentlig etater som NVE i arbeid med klimatilpasning ikke bare baserer seg på tekniske løsninger (utbygninger) som forringer verdifull natur, men i større grad tar i bruk naturbaserte løsninger som også bidrar til naturmangfold.

I dag gjøres det for lite for å styrke samfunnets robusthet i møte med konsekvensene av klimaendringene:

- Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har tydelig gitt beskjed om stort etterslep på nødvendige tiltak for å sikre samfunnet mot vær- og naturrelaterte skader. I en rapport fra 2021 anslår NVE at hele 210 000 bygninger har et sikringsbehov, og videre at det vil koste 85 milliarder å sikre eksisterende bebyggelse mot flom, kvikkleireskred og erosjon.
- Gjerdrum-utvalget foreslo i NOU 2022:3 å øke bevilgningen til NVE til 1,5 milliarder kroner årlig, for å sikre eksisterende bebyggelse mot naturfare.

⁸ <https://www.finansnorge.no/statistikk/skadeforsikring/natur--og-vaer-skader/klimarapport/>

Viktigere enn å kun øke potten til flom- og skredforebygning under Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) er *behovet for å øke kapasiteten og fagmiljøene hos NVE.*

Naturviterne ber om at:

- **30 millioner til nye stillingshjemler for fagkompetanse innen flom, overvann og miljø, samt arealplan (OED, kap. 1820, NVE, post 1, driftsutgifter).**
- **Det settes av 5 millioner til å kartlegge, utrede og foreslå tiltak for å øke bruken av naturbaserte løsninger i arbeidet med klimatilpasning.**
- **Dagens nivå for flom- og skredforebygging (kap. 1820, post 22, 45, 60 og 72) bør økes fra 391 mill. til 450 mill.**

STYRK NATURFAGET

Behov for mer naturfagundervisning i grunnskole og på videregående

Samfunnet står ovenfor store utfordringer knyttet til global oppvarming og tap av naturmangfold. Kompetanse om energisystemer og økosystemer, og samspillet dem imellom, vil være helt nødvendig fremover.

Det har i perioden 2015 til 2019 vært en signifikant tilbakegang i elevprestasjoner i naturfag på ungdomskolen. TIMSS-undersøkelsen (2019) viste til dels betydelig tilbakegang, og at våre nordiske naboland gir flere timer i naturfag enn Norge.

Det internasjonale snittet for naturfagstimer er 138. I Finland gis det 142 timer og i Sverige 131. Norske elever får 88 timer.

Det trengs derfor en satsing for å løfte naturfagprestasjonene på ungdomskole og i videregående opplæring.

Naturviterne ber om:

- **350 mill. for å øke naturfagkompetansen i ungdomskolen:**
 - 250 mill. til én ekstra naturfagstime pr uke
 - 50 mill. til laboratorie- og feltutstyr
 - 50 mill. til etterutdanning i naturfag for lærere

En økt satsing i grunnskolen må følges opp i videregående skole, gjennom flere naturfagstimer, laboratorieutstyr, midler til ekskursjoner og etterutdanning i naturfagundervisning.

Naturviterne ber om:

- **100 mill. til praktisk rettet naturfagundervisning i videregående skole.**

Heltidsstudenter

Studenter må ha mulighetene til å studere på heltid. Høyere levekostnader som følge av økte strøm- og matvarepriser rammer studenter likt som vanlig husholdninger. Bokostnadene for mange studenter, spesielt i byene, har over flere år vært svært høye og mange studenter er avhengig av å arbeide ved siden av studier for å håndtere bo- og levekostnader alene.

Naturviterne ber om at:

- **Studiestøtten må heves til 1,5 ganger grunnbeløpet i folketrygden.**
- **Studiestøtten må knyttes til grunnbeløpet i folketrygden slik at studiestøtten justeres årlig i tråd med grunnbeløpet.**